

trzennym, tym samym poprawiając ochronę krajobrazu. Jest to rodzaj ram, które w każdym konkretnym przypadku można wypełniać różnymi danymi, właściwymi dla danych działań i zagrożonego środowiska. Nową metodę można stosować w każdej sytuacji, która jest w stanie powodować poważne, negatywne zmiany w krajobrazie, a zwłaszcza w przypadkach kontrowersyjnych, jak słynna Dolina Rospudy.

Słowa kluczowe: Ocena Oddziaływania na Środowisko, zagrożenie środowiska, architektura krajobrazu.

Abstract: *The paper presents an original method for improving the effectiveness of the prediction of landscape impacts within Environmental Impact Assessment. This method guarantees*

a better use of landscape architecture potential in physical planning, thus improving the landscape protection. It is a kind of framework, which, in each case, may be filled in with various data specific to the activity and the threatened environment. The new method can be applied in every situation that may cause serious negative changes to the landscape, particularly in controversial cases, like the notorious Rospuda's Valley.

Key words: *Environmental Impact Assessment, threatened environments, landscape architecture.*

⁵ Lenart W., *Obwodnica Augustowa – lekcja dla procedur OOS. Problemy Ocen Środowiskowych* 1(36)2007. EKOKONSULT, Gdańsk 2007, ss. 18–27.

⁶ *Guidelines ...*, op.cit., ss. 86–96.

Prof. inż. dypl. arch. krajobr. Cornelius Scherzer¹

HISTORIC LAYERS, POLITICAL DECISIONS AND PUBLIC OPINION – CONSERVATION AND DEVELOPMENT OF GARDENS IN DRESDEN

WARSTWY HISTORYCZNE, DECYZJE POLITYCZNE I OPINIA PUBLICZNA – KONSERWACJA I ZABUDOWA OGRODÓW W DREŹNIE

■ *“Art. 16. Restoration work must respect the successive stages of evolution of the garden concerned. In principle, no one period should be given precedence over any other, except in exceptional cases where the degree of damage or destruction affecting certain parts of a garden may be such that it is decided to reconstruct it on the basis of the traces that survive or of unimpeachable documentary evidence”.² These aims given in the Florence Charter on Historic Gardens appear to be plausible. In practice they inevitably imply problems of assessing existing structures and elements in relation to the garden's evolution, the local and regional historic development and the scientific, professional and political framework and conditions”.*

Historic Layers

Southeast of Dresden city centre gardens were laid out in front of its fortifications. One of them, characterised by flower and fruit compartments as well as a long canal with rows of trees was bought by the Saxon Elector Johann Georg in 1764. It later became the home of the second-in-line of the royal family. A baroque palais and garden in French style were built – preserving the previous canal. Around 1780 the garden was among the first to be redesigned in the English style with curved paths and a water course running through. Pavilions, a ruin and temple as well as a hermitage and wilderness were created. (Fig. 1.)

In the late 19th century palais and gardens were extended. Prince Johann Georg modernised the garden in the mixed style according to plans by the director of royal gardens Karl Friedrich Bouché after 1900.

In 1926 the city of Dresden purchased garden and palais. The site was selected to erect the huge complex of Deutsches Hygiene Museum, as donation of a wealthy citizen. The building

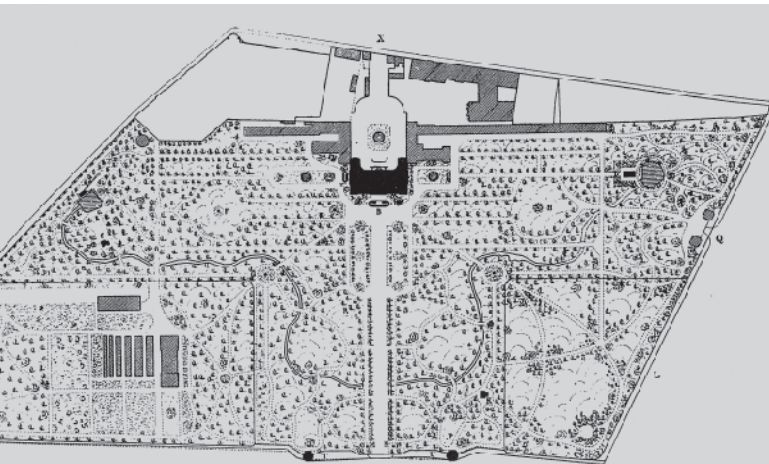
■ *„Art. 16. Prace rewitalizacyjne muszą szanować kolejne etapy ewolucji objętego nimi ogrodu. Zasadniczo żadnemu okresowi nie wolno dawać pierwszeństwa przed jakimkolwiek innym, za wyjątkiem wyjątkowych przypadków, kiedy stopień uszkodzenia lub zniszczenia, dotyczącego pewnych części ogrodu jest taki, iż podejmuje się decyzję zrekonstruowania go na podstawie śladów, jakie przetrwały do dnia obecnego, lub na podstawie niepodważalnego materiału dokumentacyjnego”. Cele te, określone we Florenckiej Karcie Ochrony Ogrodów Historycznych, wydają się być przekonujące. W praktyce, nieuchronnie rodzą problemy oceny istniejących struktur i elementów w odniesieniu do ewolucji ogrodu, lokalnego i regionalnego rozwoju historycznego, oraz ram i warunków naukowych, zawodowych i politycznych.*

Warstwy historyczne

Na południowy wschód od centrum Drezna, ogrody były zakładane na wprost jego umocnień. Jeden z nich, charakteryzujący się kwaterami kwiatowymi i owocowymi, jak również długim kanałem z rzędami drzew wzdłuż niego nabył w 1764 roku elektor saksoński Johann Georg. Teren ten stał się później siedzibą tego drugiego w kolejce do tronu członka rodziny królewskiej. Zbudowano na nim barokowy pałac i ogród w stylu francuskim, zachowując dotychczasowy kanał. Około 1780 roku ogród jako jeden z pierwszych przeprojektowano w stylu angielskim, urządzając go z biegnącymi łukowato ścieżkami i wijącym się pomiędzy nimi ciekim wodnym. Wzniesiono pawilony ogrodowe,

¹ *Fachhochschule für Technik und Wirtschaft Dresden (FH).*

² *ICOMOS-IFLA International Committee for Historic Gardens, Charter on the Preservation of Historic Gardens, Florence 1981.*

1

Il. 1. Johann-Georg-Garten, Drezno 1905, [w:] Koch H., *Sächsische Gartenkunst*, Berlin 1910.

Fig. 1. Johann-Georg-Garten, Dresden 1905 [source:] Koch H., *Sächsische Gartenkunst*, Berlin 1910.

Il. 2. Park z barokowym pałacem i nowym Muzeum Higieny w 1934 r., [w:] Hartmann K., *Der Blueherpark in Dresden – Untersuchung zur Anlagegeschichte und gartendenkmalpflegerische Entwicklungskonzeption unter Betrachtung zukünftiger Nutzungsansprüche*, praca dyplomowa, 2001.

Fig. 2. The Park with baroque Palais and new Hygiene Museum in 1934 [source:] Hartmann K., *Der Blueherpark in Dresden – Untersuchung zur Anlagegeschichte und gartendenkmalpflegerische Entwicklungskonzeption unter Betrachtung zukünftiger Nutzungsansprüche*, Diplomarbeit HTW Dresden 2001.

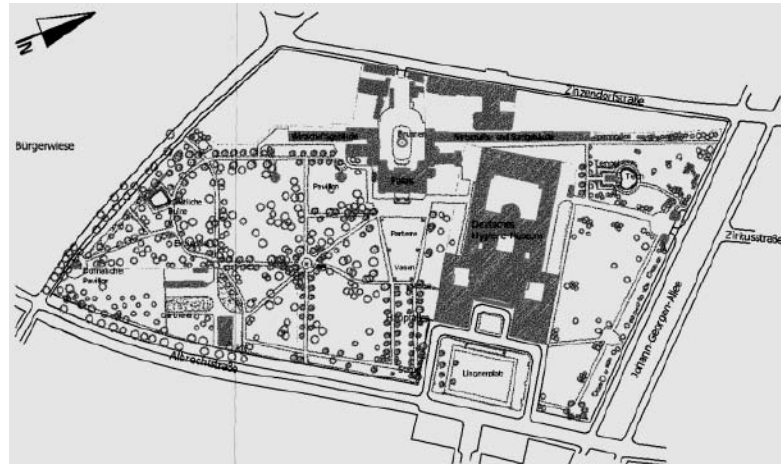
changed the order of the urban structure and dominates its surroundings. The spatial context of the garden as a whole is no longer visible. The park reopened as a public park in 1930 – its system of baroque axes and landscaped paths modified and thinned out named Blueherpark after the City's Lord Mayor.³

Political Decisions

Plans for a national socialist forum ignored the park and in the bombing of 1945 palais, park and museum were severely damaged. While the museum complex was reconstructed the palais was demolished. Plans for the reconstruction of the city in 1950 even suggested the park as location of a huge sports stadium but were not carried out. Instead the centre of the garden, where the palais stood, is reshaped with a rubble hill and designed as a medical plant garden managed by the "Hygiene Museum" (Fig. 2.). The garden with a large variety of plants and sheltered areas near water basins becomes very popular among the population in the neighbourhood.

Until the 1960s conservation authorities tried to convince the city administration to save valuable remaining features of the 18th century garden phase. But important park buildings including the artificial ruin and temple are pulled down "for safety reasons", sculptures translocated and buildings for the electronics industry and recreation erected. Sculptures left disappeared behind shrubs and fence of the medical plant garden and consciousness of the park's history faded from the memory of visitors. After 1990, the new Museum concept no longer included the medical plant garden as an educational resource and consequently it was retransferred to the City.

Research on the garden and protection of sculptures were intensified by the City.

2

sztuczne ruiny i świątynię, jak również i pustelnię, a także stworzono obszar dziki (Il. 1).

Pod koniec XIX wieku pałac i ogrody rozbudowano. Po 1900 roku książę Johann Georg zmodernizował ogród w stylu mieszanym według planów dyrektora ogrodów królewskich Karla Friedricha Bouché.

W 1926 roku ogród i pałac zakupiło miasto Drezno. Miejsce to wybrano, aby wznieść na nim ogromny kompleks Niemieckiego Muzeum Higieny, jako dar zamożnego obywatela miasta. Budynek muzeum zmienił porządek struktury urbanistycznej i dominuje teraz nad otoczeniem. Kontekst przestrzenny ogrodu jako całości przestał już być widoczny. Park został otwarty ponownie w 1930 roku, tym razem już jako park publiczny, a układ jego barokowych osi i ukształtowanych krajobrazowo ścieżek zmodyfikowano i przerzedzono, nadając parkowi nazwę Blueherpark, od nazwiska burmistrza miasta.³

Decyzje polityczne

Plany związane z powstaniem na terenie parku narodowo-socjalistycznego forum ignorowały sam park, a podczas bombardowania w 1945 roku pałac, park i muzeum uległy poważnemu uszkodzeniu. O ile kompleks muzealny zrekonstruowano, to pałac został wyburzony. Plany odbudowy miasta z 1950 roku wręcz sugerowały park jako miejsce lokalizacji ogromnego stadionu sportowego, ale nie zostały zrealizowane. Zamiast tego, kształt centralnej części ogrodu w której stał pałac zmieniono za pomocą usypanego z gruzu wzgórza i zaprojektowano jako ogród roślin lekarskich, którym zarządzało Muzeum Higieny (Il. 2). Ogród dysponujący dużą różnorodnością roślin i osłoniętych miejsc w pobliżu zbiorników wodnych staje się bardzo popularnym miejscem wśród okolicznych mieszkańców.

Do lat 60. władze konserwatorskie usiłowały przekonać administrację miasta, aby zachowała cenne, pozostałe elementy XVIII-wiecznej fazy ogrodowej założenia. Ale oto ważne obiekty ogrodu, w tym sztuczne ruiny i świątynię burzy się „ze względów bezpieczeństwa”, rzeźby przemieszcza w inne miejsce i stawia budynki związane z przemysłem elektronicznym, a także obiekty rekreacyjne. Znikają rzeźby, postawione za krzewami i ogrodzeniem ogrodu roślin lekarskich, a świadomość historii parku wyparowuje z pamięci odwiedzających to miejsce. Po roku 1990 koncepcja nowego muzeum nie przewidywała już ogrodu roślin lekarskich jako zasobu edukacyjnego i ostatecznie został on przekazany władzom miasta. One też zintensyfikowały badania naukowe ogrodu i ochronę jego rzeźb.

3

4

Mathias Lerm published his book on post-war urban decision-making in Dresden⁴ and in her diploma thesis, Katja Hartmann interpreted historic maps, documents and archive material on the park (Hartmann 2001). She suggested that the borders of the garden including a remaining gatehouse should be pointed out. The contour of the central palais building should be made visible and the central axis be strengthened and visibly link a water basin in the former cour d'honneur which has survived the changes in situ to valuable sculptures flanking the main garden axis.

The City of Dresden commissioned landscape architects to produce a concept to conserve and develop the park reintegrating the former medical plant garden (Panse 2006). In intensive consultations the question was discussed, which historic phase should serve as orientation for the design of the main parterre area. Should it refer to the last comprehensive phase of redesign under the royal family in 1905? Should it relate to the adaptation as a public park in the late 1920s after the museum was built? Finally consensus was reached that the design should respect the huge and architecturally valuable museum complex of 1927 – which is a dominant feature giving the park its specific character today (Fig. 3.).

The city announced its plans and work began on the site. Post war structures were taken away, excavations revealed original basement walls of the palais, and after shrubs and trees were cut the order of the main garden axis became visible again.

Il. 3. Po usunięciu powojennych budowli znowu widoczna jest fontanna i główna oś ogrodu (fot. aut.).

Fig. 3. After the removal of post-war structures fountain and the main axis are visible again (photo by the auth.).

Il. 4. Odwiedzający park czyta tablicę ogłoszeń obok rzeźb na terenie byłego parteru (fot. aut.).

Fig. 4. Park visitor reading noticeboard near the sculptures of the former parterre area (photo by the auth.).

Mathias Lerm⁴ opublikował książkę na temat powojennego podejmowania decyzji urbanistycznych w Dreźnie, a w swojej pracy dyplomowej Katja Hartmann w 2001 r. dokonała interpretacji historycznych map, dokumentów i materiałów archiwalnych dotyczących parku. Autorka sugerowała, iż granice parku wraz z ocalałą stróżówką należałoby ponownie wytyczyć i oznaczyć. Obrys centralnego budynku pałacowego powinien zostać uwidoczniiony, a oś centralna wzmocniona, w widoczny sposób łącząc zbiornik wodny na terenie byłego *cour d'honneur*, który przetrwał wszystkie zmiany z cennymi rzeźbami, otaczającymi główną oś ogrodu.

Urząd miasta zatrudnił architektów krajobrazu, którzy mieli opracować koncepcję konserwacji i rozwoju parku z ponownym włączeniem do niego byłego ogrodu roślin lekarskich, wg Panse. W trakcie intensywnej konsultacji dyskutowano nad odpowiedzią na pytanie o to, która faza historyczna winna posłużyć jako orientacja projektu głównego obszaru parteru. Czy powinien on nawiązywać do ostatniej kompleksowej fazy przeprojektowania ogrodu przez rodzinę królewską w 1905 roku? A może powinien być powiązany z adaptacją ogrodu na park publiczny dokonaną u schyłku lat 20. po wybudowaniu muzeum? W końcu osiągnięto konsensus, że projekt powinien respektować ogromny i architektonicznie cenny kompleks muzealny z 1927 roku, który jest dominującą cechą, nadającą dzisiaj parkowi jego specyficzny charakter (Il. 3).

Miasto ogłosiło swoje plany i w ogrodzie rozpoczęły się roboty. Usunięto powojenne budowle, w trakcie wykopów ujawniono oryginalne ściany piwnic pałacu, a po wycięciu krzaków i drzew ponownie stał się widoczny porządek głównej osi ogrodu.

Opinia publiczna

„Art. 25. Należy pobudzać zainteresowanie historycznymi ogrodami w drodze każdego rodzaju działań, które mogą podkreślać ich prawdziwe wartości jako część dziedzictwa oraz sprzyjać poszerzaniu wiedzy o nich i docenianiu ich, poprzez: promowanie badań naukowych, międzynarodowej wymiany i przekazywania informacji, publikacji, w tym prac przeznaczonych dla szerokiego ogółu odbiorców, popieranie publicznego dostępu do ogrodów przy zachowaniu odpowiedniej kontroli, oraz wykorzystanie mediów dla rozwijania świadomości konieczności należytego szacunku dla przyrody i dziedzictwa historycznego.”⁵

Nikt jednakże nie przewidział gwałtownych protestów ze strony ludzi w całym mieście, a szczególnie osób zamieszkałych w sąsiedztwie ogrodu! W szczególności starsi ludzie, którzy mieszkali w tym rejonie od wojny tłumaczyli, że ogród lekarski, założony w latach 50., był jedną z oznak normalizacji życia po bombardowaniach i uprzątnięciu ruin w mieście.

³ Panse Landschaftsarchitektur. *Blueherpark Dresden. Entwurf Hauptachse, Variante 2. Bautzen 2006.*

⁴ Lerm M., *Abschied vom alten Dresden, Leipzig 2000.*

Public Opinion

“Art. 25. Interest in historic gardens should be stimulated by every kind of activity capable of emphasizing their true value as part of the patrimony and making for improved knowledge and appreciation of them: promotion of scientific research; international exchange and circulation of information; publications, including works designed for the general public; the encouragement of public access under suitable control and use of the media to develop awareness of the need for due respect for nature and the historic heritage.”⁵

Nobody had foreseen, however, the fierce protest among people all over the city, especially in the neighbourhood! Older people who have been living in the area in particular explained that the medical garden planted in the 1950s was one of the first signs of normality in life after bombardment and clearance of ruins in the city. The press took up the topic and the atmosphere became increasingly charged with conflict despite frequent press releases pointing out the important earlier history of the garden as home of later Saxon kings.

In 2005 the City of Dresden joined Greenkeys,⁶ a European network of 12 cities in order to improve sustainability by developing parks and green spaces. Its aims are to create new or upgrade existing green spaces in terms of access, recreational and ecological value, to involve the general public and local groups and to disseminate experiences made in a transnational network. The Blueherpark became the key project in Dresden. Thus the aspects of open space quality and involvement of stakeholders and the general public in the planning process became more important.

Integration

Schmidt points out the specific value of gardens with several historical layers documenting history.⁷ In the case of Blueherpark the significance of the most recent layer for the neighbouring population was clearly underestimated. But can the phase of the medical plant garden be assessed as an important one in the garden's history in terms of scientific or professional positions?

The city's parks department became active in developing an intensive and regular exchange with citizens. Publications in local media were intensified. Notices were displayed at the site in the park. Active neighbours and the general public were invited to a public information evening. In a presentation prepared by members of the Greenkeys project its general objectives but also the particular history and situation of the park were explained. In the discussion several conclusions were reached, as below.

- The park's rich history should be communicated to the public much more intensively (flyers, the internet and press, guided walks).*
- Improvements of the park's infrastructure, should respect historic elements or previous locations. Facilities for children should be extended and relocated.*
- The demand for well maintained garden elements can be met by intensive planting in the former parterre area but also at a neighbouring school garden.*

Conclusions

Historic gardens with several layers are highly interesting as documents of the development in society right up to the present day. It is very difficult, however, to adequately assess the value of their elements. It is important that losses of important information

Temat podjęła prasa, a atmosfera stała się w rosnącym stopniu obciążona konfliktem, pomimo licznych publikacji prasowych, wskazujących na ważną, wcześniejszą historię ogrodu jako siedziby późniejszych władców Saksonii.

W 2005 roku Drezno przystąpiło do Greenkeys,⁶ europejskiej sieci 12 miast, założonej dla poprawy zrównoważonego i przyjaznego środowiska rozwoju urbanistycznego poprzez budowę parków i tworzenie terenów zielonych. Jej cele obejmują tworzenie nowych lub unowocześnianie istniejących terenów zielonych, jeżeli idzie o dostęp do wartości rekreacyjnych i ekologicznych, angażowanie ogółu społeczeństwa i grup lokalnych oraz rozpowszechnianie zdobytych doświadczeń w sieci ponadkrajowej. *Blueherpark* stał się kluczowym przedsięwzięciem Greenkeys w Dreźnie. Tym samym aspekty jakości otwartej przestrzeni i angażowania interesariuszy i ogółu społeczeństwa w procesy planistyczne nabrały większego znaczenia.

Integracja

Schmidt wskazuje na specyficzną wartość, jaką posiadają ogrody o szeregu warstw dokumentującej je historii.⁷ W przypadku ogrodu *Blueherpark* w wyraźny sposób nie doceniono znaczenia najnowszej warstwy jego historii dla okolicznych mieszkańców. Ale czy faza ogrodu roślin lekarskich może być oceniana jako istotna z pozycji naukowych lub profesjonalnych?

Wydział parków miejskich w urzędzie miasta wzmógł swoją aktywność w rozwoju i regularnej wymianie zdań z obywatelami. Nasiliły się publikacje w lokalnych mediach. W parku wywieszono stosowne obwieszczenia. Aktywnych sąsiadów parku i przedstawicieli społeczeństwa zaproszono na publiczne spotkanie informacyjne. Prezentacja przygotowana przez członków Greenkeys wyjaśniła ogólne cele, ale także szczególną historię i sytuację parku. Dyskusja doprowadziła do szeregu wniosków, a mianowicie:

- bogatą historię parku należy przekazywać społeczeństwu w sposób bardziej intensywny (broszury, internet, zwiedzanie z przewodnikiem);
- modernizacja infrastruktury parku powinna szanować jego elementy historyczne lub poprzednie lokalizacje, a obiekty dla dzieci należy rozbudować i przenieść;
- zapotrzebowanie na dobrze utrzymane elementy ogrodowe mogą zaspokoić intensywne nasadzenia na obszarze byłego parteru, ale także w sąsiadującym ogrodzie szkolnym.

Wnioski

Historyczne ogrody o wielu warstwach swoich dziejów są wysoce interesujące jako dokumenty rozwoju społeczeństwa aż do dnia dzisiejszego. Jednakże jest rzeczą niezmiernie trudną, aby odpowiednio ocenić wartość ich elementów. Ważne, aby minimalizować straty istotnych informacji, powstające podczas dokonywanych obecnie zmian i uzupełnień. Akceptacja ogrodów historycznych zależy również od indywidualnej lub społecznej percepcji i stanowi centralny aspekt uwiecznionych powodzeniem strategii.

Drezdeński *Blueherpark* można ująć jako przykład potrzeby jednoczenia działań akademickich, profesjonalnych i politycznych podczas analizowania, konserwacji i rozwoju dziedzictwa w parku, który służy jednocześnie jako obiekt rekreacji. W procesie tym biorą udział ze względów zawodowych architekci krajobrazu, występując w nim jako badacze naukowcy, planiści, administratorzy i mediatorzy.

through current changes and additions are minimized. The acceptance of historic gardens depends also on individual or social perception and is a central aspect of successful strategies. Blueherpark Dresden can be taken as an example for the need to join academic, professional and political work when analysing, conserving and developing heritage in a park which serves also recreation. Landscape architects are involved professionally as academic researchers, planners, administrators and mediators of the process.

Abstract: Historic gardens are highly interesting as documents of the development in society right up to the present day. It is very difficult to adequately assess the value of their elements. The acceptance of historic gardens depends also on individual or social perception and is a central aspect of successful strategies. Blueherpark in Dresden can be taken as an example for the need to join academic, professional and political work when analysing, conserving and developing a park. Landscape architects are involved professionally as academic researchers, planners, administrators and mediators of the process.

Keywords: historic gardens, historical layers, social perception, conservation and development of parks.

Streszczenie: Historyczne ogrody o wielu warstwach swoich dziejów są wysoce interesujące jako dokumenty rozwoju społeczeństwa aż do dnia dzisiejszego.

Jednakże jest rzeczą niezmiernie trudną, aby odpowiednio ocenić wartość ich elementów. Akceptacja ogrodów historycznych zależy również od indywidualnej lub społecznej percepcji i stanowi centralny aspekt uwiecznionych powodzeniem strategii.

Drezdeński *Blueherpark* można ująć jako przykład potrzeby jednoczenia działań akademickich, profesjonalnych i politycznych podczas analizowania, konserwacji i rozwoju dziedzictwa w parku, który służy jednocześnie jako obiekt rekreacji. W procesie tym biorą udział ze względów zawodowych architekci krajobrazu, występując w nim jako badacze naukowcy, planiści, administratorzy i mediatorzy.

Słowa kluczowe: ogrody historyczne, warstwy historyczne, percepcja społeczna, ochrona i rozwój parków.

⁵ ICOMOS-IFLA, op.cit.

⁶ <http://www.greenkeys.org/en/project.html>

⁷ Schmidt E., Wandel und Erhaltung von Denkmalwerten, [in:] Der Garten – ein Ort des Wandels, (ed.) Jong E.A., Schmidt E., Sigel, B., Zürich 2006.

Dr inż. arch. Monika Sroka-Bizoń¹

NAJNOWSZE OSIEDLA ZABUDOWY JEDNORODZINNEJ W KRAJOBRAZIE MIASTA – NA PRZYKŁADZIE REALIZACJI KATOWICKICH Z LAT 1990–2000

RECENT SINGLE-FAMILY HOUSING ESTATES IN URBAN LANDSCAPE ON THE EXAMPLE OF PROJECTS DEVELOPED IN KATOWICE IN 1990–2000

■ W przypadku miast o charakterze industrialnym początkowy etap kreowania krajobrazu miejskiego często ma gwałtowny przebieg. W taki sposób zaistniał również początkowy etap kształtowania krajobrazu Katowic. Istotną jego częścią była zabudowa mieszkaniowa. W pierwszej kolejności, powstawała zabudowa mieszkaniowa w obrębie centrum. Były to kilkukondygnacyjne kamienice czynszowe, sporadycznie pojawiały się wille sytuowane w ogrodzie, które z biegiem lat wbudowywane były w pierzeję ulicy szybko rozrastającego się miasta.

Jednakże najbardziej wyrazistą formą zabudowy mieszkaniowej tworzącej krajobraz Katowic w pierwszym etapie rozwoju przestrzennego, były kolonie robotnicze. Można stwierdzić, iż sytuowane w bezpośrednim sąsiedztwie fabryk tworzyły miasto.

W początkowym okresie związanym z rozwojem przemysłu, w pierwszej połowie XIX w. powstało wiele kolonii o niskim standardzie technicznym, prostych układach przestrzennych i skromnym programie funkcjonalnym, ograniczonym najczęściej do funkcji mieszkalnej. Obecnie o ich istnieniu często świadczą jedynie historycznie utrwalone nazwy dzielnic.

W późniejszym okresie rozwoju przemysłowego po 1900 r. zrealizowano samodzielne zespoły mieszkaniowe na terenie obecnych dzielnic Katowic takich jak:

- Murcki,
- Boże Dary,
- Giszowiec,
- Nikiszowiec,
- Katowicka Hałda.

Były to osiedla patronackie finansowane przez koncerny przemysłowe. Kolonia w Giszowcu zrealizowana została w formie osiedla jednorodzinne, a jej układ urbanistyczny nawiązywał do koncepcji miasta-ogrodu E. Howarda.

W 1922 r. Katowice zostały włączone do Rzeczypospolitej Polskiej. W tym czasie nieduże, prowincjonalne miasto niemieckie, siedziba jedynie władz powiatowych, zostało stolicą autonomicznego województwa, a jednocześnie głównym ośrodkiem najbardziej uprzemysłowionego regionu Polski. Po 1924 r. nastąpił w Katowicach rozwój prywatnego i spółdzielczego ruchu

¹ Ośrodek Geometrii i Grafiki Inżynierskiej, Politechnika Śląska w Gliwicach.